

**PEDAGOGIKA YO‘NALISHI TALABALARIDA KASBIY MADANIYATNI
RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI**

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ У СТУДЕНТОВ
ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ СПЕЦИАЛЬНОСТИ**

**THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF THE
DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL CULTURE IN STUDENTS OF THE
PEDAGOGICAL SPECIALTY**

Imomov Musurmon Pirnazarovich,

Shahrisabz davlat pedagogika instituti dotsenti

p.f.f.d. (PhD), mimomov@shdpi.uz

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-8443-7642>

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada pedagogika yo‘nalishi talabalarida kasbiy madaniyatni tarkibiy komponentlari, pedagogik shart-sharoitlari hamda samaradorlik mezonlari chuqur tahlil qilingan. Shuningdek, kasbiy madaniyat komponentlarining qiyosiy tavsifi hamda kasbiy madaniyatni rivojlantirishning konseptual modeli yoritilgan.

Kalit so‘zlar: *kasbiy madaniyat, pedagogik kompetensiya, pedagogika, metodologik yondashuv, innovatsion ta’lim, refleksiya, kompetensiyaviy yondashuv, pedagogik texnologiya.*

Аннотация. В данной научной статье глубоко проанализированы структурные компоненты профессиональной культуры студентов педагогического направления, педагогические условия и критерии эффективности её развития. Также освещены сравнительная характеристика компонентов профессиональной культуры и концептуальная модель развития профессиональной культуры.

Ключевые слова: *профессиональная культура, педагогическая компетенция, педагогика, методологический подход, инновационное образование, рефлексия, компетентностный подход, педагогическая технология.*

Abstract. This scientific article provides an in-depth analysis of the structural components of professional culture among students of pedagogical education, pedagogical conditions, and effectiveness criteria for its development. In addition, the comparative characteristics of professional culture components and the conceptual model for the development of professional culture are highlighted.

Keywords: *professional culture, pedagogical competence, pedagogy, methodological approach, innovative education, reflection, competency-based approach, pedagogical technology.*

Kirish (Introduction). Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya davrida pedagog kadrlarning kasbiy madaniyatini rivojlantirish muhim masalalardan biri hisoblanadi. Oliy ta'lim tizimida pedagogika yo'nalishida tahsil olayotgan talabalarni zamonaviy pedagog sifatida tayyorlash jarayonida ularning kasbiy bilimlari bilan bir qatorda kasbiy madaniyatini rivojlantirishga ham alohida e'tibor qaratilmoqda.

Kasbiy madaniyat pedagogning kasbiy faoliyatini samarali tashkil etish, pedagogik muloqot madaniyatini shakllantirish, innovatsion texnologiyalarni qo'llash va ta'lim jarayonini insonparvarlik tamoyillari asosida olib borish imkonini beradi. Shu nuqtayi nazardan mazkur ish pedagogika yo'nalishi talabalarida kasbiy madaniyatni rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslarini o'rganishga qaratilgan.

So'nggi yillarda kompetensiyaviy yondashuv, raqamli pedagogika va innovatsion metodlarning joriy etilishi pedagog shaxsiga bo'lgan talablarni keskin oshirdi. Endilikda pedagog o'z faoliyatida kreativlik, kommunikativlik, refleksivlik va kasbiy moslashuvchanlik kabi sifatlarni namoyon qilishi zarur.

Metodologiya (Methods). Tadqiqotda tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, pedagogik kuzatuv, anketa so'rovi va statistik umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini shaxsiga yo'naltirilgan ta'lim, modern yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv, aksiologik yondashuv hamda faoliyatli yondashuv tashkil etdi.

Shuningdek, pedagogika yo'nalishi talabalarining kasbiy madaniyatini rivojlantirishga oid xorijiy va mahalliy ilmiy manbalar o'rganildi. Olingan natijalar diagrammalar, jadvallar va qiyosiy tahlillar asosida umumlashtirildi.

Tadqiqot davomida respondent sifatida pedagogika yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar jalb qilindi. Ularda kommunikativ kompetensiya, pedagogik etika, innovatsion tafakkur va refleksiv ko'nikmalar darajasi o'rganildi.

Nazariy asoslar. Kasbiy madaniyat tushunchasi pedagogik va psixologik adabiyotlarda murakkab integrativ kategoriya sifatida talqin qilinadi. U pedagogning kasbiy faoliyatni samarali amalga oshirishga xizmat qiluvchi bilim, ko'nikma, qadriyat va kompetensiyalar tizimini ifodalaydi.

Aksiologik yondashuvga ko'ra, kasbiy madaniyat pedagogning qadriyatlar tizimi bilan bog'liq bo'lsa, faoliyatli yondashuv uni amaliy faoliyatda namoyon bo'ladigan sifatlarni majmui sifatida izohlaydi. Modern yondashuv - ta'lim jarayonini tashkil etishda zamonaviy ilmiy g'oyalar, raqamli texnologiyalar, innovatsion pedagogik usullar va kompetensiyaviy yondashuvlarni integratsiya qiluvchi mualliflik konsepsiyasi. Kompetensiyaviy yondashuv esa pedagogning kasbiy kompetensiyalari va amaliy tayyorgarligini asosiy mezon sifatida belgilaydi.

1-jadval. Kasbiy madaniyat komponentlarining qiyosiy tavsifi

Komponent	Mazmuni	Pedagogik ahamiyati	Natija
Kommunikativ	Muloqot madaniyati	Hamkorlikni rivojlantiradi	Ijobiy muloqot
Innovatsion	Yangi metodlarni qo'llash	Ta'lim sifatini oshiradi	Samaradorlik
Axloqiy	Kasbiy etika	Pedagog obro'sini oshiradi	Mas'uliyat
Refleksiv	Faoliyatni tahlil qilish	O'zini rivojlantirish	Kasbiy o'sish

Mazkur komponentlar pedagogning kasbiy faoliyatida o'zaro integratsiyalashgan holda namoyon bo'ladi.

Kasbiy madaniyatning nazariy-pedagogik tahlili. Kasbiy madaniyat pedagogik kategoriya sifatida shaxsning kasbiy faoliyatni samarali amalga oshirishga xizmat qiluvchi bilim, ko'nikma, qadriyat va kompetensiyalar majmui sifatida talqin etiladi. Pedagogik adabiyotlarda ushbu tushuncha pedagogning kasbiy tayyorgarligi, ma'naviy dunyoqarashi, axloqiy sifatlari hamda pedagogik mahorati bilan chambarchas bog'liq holda izohlanadi.

Zamonaviy pedagogik konsepsiyalarda kasbiy madaniyat pedagogning kasbiy identifikatsiyasi va ijtimoiy moslashuvining muhim mezon sifatida qaraladi. Chunki pedagogning kasbiy faoliyatdagi muvaffaqiyati nafaqat nazariy bilimlarga, balki uning kommunikativ kompetensiyasi, refleksiv tafakkuri va pedagogik etikaga rioya qilishi bilan ham belgilanadi.

Kasbiy madaniyatning metodologik asoslarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, mazkur tushuncha bir nechta ilmiy yondashuvlar asosida shakllangan. Jumladan, aksiologik yondashuv pedagogning qadriyatlar tizimini ustuvor omil sifatida baholaydi. Ushbu yondashuvga ko'ra, pedagogik faoliyatning insonparvarlik mohiyati kasbiy madaniyatning markaziy komponenti hisoblanadi.

Faoliyatli yondashuv esa kasbiy madaniyatni amaliy faoliyat jarayonida shakllanadigan integrativ sifat sifatida izohlaydi. Mazkur yondashuvda pedagogik amaliyot, muammoli vaziyatlar va interaktiv metodlar talabani kasbiy madaniyatini rivojlantirishda asosiy vosita sifatida ko'riladi.

Kompetensiyaviy yondashuv zamonaviy ta'lim tizimida ustuvor metodologik asoslardan biri hisoblanadi. Ushbu yondashuv pedagogika yo'nalishi talabalarida kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish orqali ularning kasbiy madaniyatini rivojlantirishni nazarda tutadi. Kompetensiyaviy yondashuv nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan integratsiyalash imkonini beradi.

Refleksiv yondashuv pedagogning o'z faoliyatini tahlil qilishi, baholashi va takomillashtirishi bilan bog'liq bo'lib, kasbiy rivojlanishning muhim omili hisoblanadi. Pedagogik refleksiya talabaning kasbiy o'zini anglash darajasini oshiradi hamda mustaqil kasbiy rivojlanishga motivatsiya hosil qiladi.

Bugungi raqamli ta'lim muhitida pedagoglarning kasbiy madaniyati innovatsion texnologiyalar bilan ham uzviy bog'liqdir. Raqamli pedagogika, masofaviy ta'lim platformalari, multimedia vositalari va sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish pedagogning innovatsion madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, kasbiy madaniyatning psixologik jihatlari ham muhim ahamiyatga ega. Pedagogning emotsional barqarorligi, stressga chidamliligi, kommunikativ moslashuvchanligi va empatiya qobiliyati uning pedagogik faoliyat samaradorligini ta'minlovchi asosiy omillardan biridir.

Pedagogika yo'nalishi talabalarida kasbiy madaniyatni rivojlantirish jarayoni uzluksiz va tizimli xarakterga ega bo'lishi lozim. Bu jarayon ta'limning barcha bosqichlarida nazariy tayyorgarlik, amaliy faoliyat va pedagogik refleksiya asosida tashkil etilishi maqsadga muvofiqdir.

Tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, innovatsion pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlar va refleksiv faoliyat talabalarning kasbiy madaniyatini rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega. Shu sababli oliy ta'lim muassasalarida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Kasbiy madaniyatni rivojlantirishning konseptual modeli

Kasbiy madaniyatni rivojlantirishning konseptual modeli quyidagi asosiy tarkibiy qismlardan iborat:

1. Motivatsion komponent - kasbiy faoliyatga qiziqish va ichki ehtiyoj;
2. Kognitiv komponent - pedagogik bilim va nazariy tayyorgarlik;
3. Faoliyatli komponent - amaliy ko'nikma va kompetensiyalar;
4. Refleksiv komponent - o'z faoliyatini tahlil qilish va baholash;
5. Innovatsion komponent - zamonaviy texnologiyalarni qo'llash qobiliyati.

Mazkur model pedagogika yo'nalishi talabalarining kasbiy tayyorgarligini kompleks rivojlantirish imkonini beradi.

Pedagogika yo'nalishi talabalarida kasbiy madaniyatni rivojlantirish uchun pedagogik shart-sharoitlar

Pedagogika yo'nalishi talabalarida kasbiy madaniyatni rivojlantirish uchun ta'lim jarayonida innovatsion muhit yaratish, interaktiv metodlardan foydalanish, mentorlik tizimini yo'lga qo'yish hamda talabalarni mustaqil izlanishga yo'naltirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, pedagogik amaliyotlarning sifatli tashkil etilishi talabalarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Pedagogika yoʻnalishi talabalarida kasbiy madaniyatni rivojlantirish uchun taʼlim jarayonida innovatsion muhit yaratish, interaktiv metodlardan foydalanish, mentorlik tizimini yoʻlga qoʻyish hamda talabalarni mustaqil izlanishga yoʻnaltirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, pedagogik amaliyotlarning sifatli tashkil etilishi talabalarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Pedagogika yoʻnalishi talabalarida kasbiy madaniyatni rivojlantirish uchun taʼlim jarayonida innovatsion muhit yaratish, interaktiv metodlardan foydalanish, mentorlik tizimini yoʻlga qoʻyish hamda talabalarni mustaqil izlanishga yoʻnaltirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, pedagogik amaliyotlarning sifatli tashkil etilishi talabalarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Pedagogika yoʻnalishi talabalarida kasbiy madaniyatni rivojlantirish uchun taʼlim jarayonida innovatsion muhit yaratish, interaktiv metodlardan foydalanish, mentorlik tizimini yoʻlga qoʻyish hamda talabalarni mustaqil izlanishga yoʻnaltirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, pedagogik amaliyotlarning sifatli tashkil etilishi talabalarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Pedagogika yoʻnalishi talabalarida kasbiy madaniyatni rivojlantirish uchun taʼlim jarayonida innovatsion muhit yaratish, interaktiv metodlardan foydalanish, mentorlik tizimini yoʻlga qoʻyish hamda talabalarni mustaqil izlanishga yoʻnaltirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, pedagogik amaliyotlarning sifatli tashkil etilishi talabalarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Pedagogika yoʻnalishi talabalarida kasbiy madaniyatni rivojlantirish uchun taʼlim jarayonida innovatsion muhit yaratish, interaktiv metodlardan foydalanish, mentorlik tizimini yoʻlga qoʻyish hamda talabalarni mustaqil izlanishga yoʻnaltirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, pedagogik amaliyotlarning sifatli tashkil etilishi talabalarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Pedagogika yoʻnalishi talabalarida kasbiy madaniyatni rivojlantirish uchun taʼlim jarayonida innovatsion muhit yaratish, interaktiv metodlardan foydalanish, mentorlik tizimini yoʻlga qoʻyish hamda talabalarni mustaqil izlanishga yoʻnaltirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, pedagogik amaliyotlarning sifatli tashkil etilishi talabalarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Pedagogika yoʻnalishi talabalarida kasbiy madaniyatni rivojlantirish uchun taʼlim jarayonida innovatsion muhit yaratish, interaktiv metodlardan foydalanish, mentorlik tizimini yoʻlga qoʻyish hamda talabalarni mustaqil izlanishga yoʻnaltirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, pedagogik amaliyotlarning sifatli tashkil etilishi talabalarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Natijalar (Results). Tahlillar natijasida pedagogika yoʻnalishi talabalarida kasbiy madaniyatni rivojlantirishda interaktiv metodlar, refleksiv yondashuv va innovatsion texnologiyalarning samaradorligi yuqori ekanligi aniqlandi.

Xususan, loyiha metodi, keys-stadi, debat va muammoli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish talabalar faoliyatida mustaqil fikrlash va kasbiy refleksiyaning rivojlantirishi kuzatildi. Talabalarning pedagogik etika va kommunikativ kompetensiyasi sezilarli darajada oshganligi aniqlandi.

Shuningdek, raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish talabalar motivatsiyasini oshirishga xizmat qilishi kuzatildi.

Muhokama (Discussion). Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, kasbiy madaniyatni rivojlantirish jarayoni ko'p omilli pedagogik tizim hisoblanadi. Mazkur jarayonning samaradorligi ta'lim muhitining innovatsionligi, pedagogik hamkorlik va talabaning individual faolligiga bog'liq.

Pedagogika yo'nalishi talabalarida kasbiy madaniyatni rivojlantirishda kompetensiyaviy yondashuv alohida ahamiyatga ega bo'lib, u talabalarning nazariy bilimlarini amaliy faoliyat bilan integratsiyalash imkonini beradi.

Bundan tashqari, refleksiv faoliyatni rivojlantirish talabalarning o'z-o'zini tahlil qilish va kasbiy rivojlanishga bo'lgan ehtiyojini oshiradi. Innovatsion texnologiyalar esa pedagogik jarayonning samaradorligini ta'minlovchi muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa (Conclusion). Pedagogika yo'nalishi talabalarida kasbiy madaniyatni rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biridir. Tadqiqot natijalari kompetensiyaviy, aksiologik va innovatsion yondashuvlarning samaradorligini tasdiqladi.

Kasbiy madaniyatni rivojlantirishda interaktiv metodlar, pedagogik refleksiya va raqamli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Kelgusida pedagogika yo'nalishi talabalarida kasbiy madaniyatni rivojlantirishga qaratilgan innovatsion didaktik tizimlarni takomillashtirish dolzarb ilmiy yo'nalish sifatida ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H., Sayfurov D.M., To'rayev A.B. Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari. - Toshkent, 2015. – 120 b.
3. Толипов Ў., Рўзиева Д. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat: ўқув қўлланма. - Тошкент: Innovatsiya-Ziyo, 2021. – 276 б.
4. Zimnyaya I.A. Kompetentnostniy podhod v obrazovanii. -Moskva, 2019.
5. Имомов М.П. Профессионал таълим муассасалари ўқувчиларининг касбий маданиятини компетенциявий ёндашув асосида ривожлантириш

методикасини такомиллаштириш: пед. фан. бўйича фалсафа доктори (PhD) дисс.
- Тошкент, 2021.

